

L. Paschuk, PhD in Economics, Assistant,
O. Komendant, PhD in Economics, Assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INTERNATIONAL SYSTEMS OF MERCHANDISING TO MANAGE THE CUSTOMER BEHAVIOR

The major problems and perspectives of international experience utilization as element of marketing mix to manage the customer behavior, major forms of trade were defined and approaches to merchandising tools application.

Keywords: systems of merchandizing, marketing mix, customer behavior, international market, sales promotion.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014, 10(163): 63-67

УДК: 332.01

JEL Q 000

О. Піменова, канд. екон. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУЧАСНИХ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розкрито основні проблеми аграрного сектору економіки України в сучасних умовах. Визначено основні напрями розвитку сільського господарства України. Обґрунтовано необхідність соціо-еколого-економічного розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: аграрний сектор, інституціоналізм, інституціоналізація, форми господарювання, соціо-еколого-економічний розвиток, фермерство, селянське господарство кооператив.

Проблема формування соціо-еколого-економічної моделі розвитку аграрного сектору економіки України сьогодні набуває актуальності та потребує у своєму вирішенні науково обґрунтованих організаційних заходів та механізмів втілення.

Проблеми господарювання в аграрному секторі, забезпечення ефективного процесу узгодження економічних інтересів суб'єктів аграрних відносин привертали увагу дослідників на різних етапах еволюції економічної думки і знайшли відображення у працях Ксенофонта, Колумелли, М. Катона, М. Т. Варрона, Ф. Кене, А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, В. Ойкена, А. Я. Антоновича, С. М. Булгакова, І. В. Вернадського, М. Х. Бунге, М. І. Зібера, М. Д. Кондратьєва, М. В. Левицького, М. І. Туган-Барановського, Є. Є. Слуцького, О. В. Чаянова та інших.

Теоретичні та практичні аспекти господарювання в умовах глобалізації, зокрема відносини власності та їх інституційне забезпечення висвітлені у працях таких учених, як: В. Г. Андрійчук, В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, М. А. Булат, П. І. Гайдучий, Т. В. Гайдай, В. М. Геєць, Н. І. Гражевська, В. В. Зіновчук, І. В. Коновалов, Г. І. Купалова, Ю. М. Лопатинський, Й. М. Малік, І. Й. Малий, В. О. Мандибура, В. Я. Месель-Веселяк, Л. В. Молдаван, В. Г. Нелеп, Н. А. Новічкова, І. Ф. Радіонова, П. Т. Саблук, С. О. Савицька, Б. А. Черняков, П. В. Щепієнко, О. Г. Шпикуляк, В. П. Якобчук та інших.

Теоретико-методологічні аспекти філософії господарства висвітлені у працях В. Д. Базилевича, З. С. Варналія, В. В. Ільїна, І. І. Мазур, А. О. Маслова, І. В. Назарова, Ю. М. Осипова та інших.

Дослідженню сутності та основних тенденцій інституціоналізації форм господарювання в системі аграрних відносин присвячені праці відомих західних дослідників Алена де Жанврі, Д. Бахмана, Г. Брайтшуха, К. Даймера, В. Друна, Г. Екерта, А. Ковальського, В. Кокнаре, І. Маттнеса, Ю. Хайнріха, В. Хейера та інших.

Метою роботи є теоретико-методологічний аналіз інституційного забезпечення форм господарювання в системі аграрних відносин та розробка методичних підходів і практичних рекомендацій щодо вибору раціональної й ефективної економічно життєвої, екологічно безпечної і соціально прийнятної, збалансованої форми господарювання в умовах сталого розвитку.

Інституціоналізм як напрям економічної думки пов'язаний з обґрунтуванням та розвитком нових реформаторських концепцій суспільного контролю над економікою і захистом від негативних наслідків монополізації.

Особливістю цього напрямку є застосування категорій та методології соціальних наук у поясненні економічних процесів та явищ. Саме для концепцій інституціоналізму характерне поєднання різних суспільних наук, оскільки аналізується поведінка людини в суспільному середовищі. На думку А. А. Чухна "поєднання виробничих відносин та інститутів збагачує і конкретизує наші уявлення про суспільну будову, розширює можливості для подолання спрощених підходів до трактування складних соціально-економічних проблем, дає змогу розкрити глибину і багатогранність зв'язків і залежностей, що у свою чергу, відкриває можливості виявити механізми реалізації системи виробничих відносин, функціонування і розвитку економіки і суспільства" [9, с. 6].

Для сучасного аграрного сектору економіки України характерні такі проблеми, як: розвиток ефективних форм господарювання як фактора відтворення українських сіл, забезпечення населення країни якісними і доступними продуктами харчування, збільшення потенціалу вітчизняної продукції на експорт на міжнародних ринках. Тому в роботі досліджується інституціонально-соціальний напрямок економічної думки, який передусім розглядає суспільні відносини та вплив цих відносин на економічні процеси, зокрема в аграрному секторі економіки України.

Сучасний інституціоналізм, на думку Ю. М. Лопатинського, вивчає й описує механізми регулювання, впорядкування суспільного життя, діяльності та поведінки людей з урахуванням сукупності прийнятих соціальних норм, звичаїв, зразків поведінки (інститутів); досліджує форми організацій та інституційну структуру виробництва, контрактні угоди та ін. Предметом дослідження сучасного інституціоналізму є інституційне середовище, форми власності, форми господарювання [10, с. 24].

Господарювання в системі аграрних відносин невіддільно пов'язане із навколишнім природним середовищем. Результати господарської діяльності залежать від природно-кліматичних умов, природних ресурсів, якості ґрунтів, а також від сезонного характеру праці, обороту капіталу, розвитку кон'юнктури аграрного ринку. Тому соціо-еколого-економічний розвиток аграрного сектору

ґрунтується на гармонійному поєднанні трьох головних функцій сільського господарства: економічної, соціальної та екологічної. Розвиток сільського господарства вимагає від усіх існуючих інститутів сприяти ефективному господарюванню. В сучасних умовах в Україні домінують такі форми господарювання, які першочергово орієнтуються на досягнення максимально економічного ефекту від своєї діяльності навіть за рахунок соціальних та економічних показників, що породжує великі соціальні та екологічні проблеми в аграрному секторі. До таких форм господарювання належать великі сільськогосподарські підприємства, які володіють тисячами га сільськогосподарських угідь, де вирощують високорентабельні сільськогосподарські культури. В Латинській Америці вони представлені латифундіями, в Україні, в Росії та інших постсоціалістичних країнах – агрохолдингами. В Україні частка агробізнесу у виробництві валової сільськогосподарської продукції складає більше 35% і його рентабельність, в залежності від виду діяльності – 50-55%. Назва "агробізнес" передбачає бізнес в аграрному секторі. Бізнес у економічному словнику за редакцією А.М. Азриліяна, визначається як економічна діяльність, яка дає прибуток або будь-який вид діяльності, який дає дохід або власні вигоди [11, с. 59]. Учасники агробізнесу – переважно іноземні інвестори, які інвестують у визначений вид бізнесу з метою отримання прибутків. Для цього вони орендують великі площі сільськогосподарських земель і вирощують на них високорентабельні сировинні культури (рапс, соняшник, кукурудза тощо) із застосуванням пестицидів, гербіцидів та інших засобів захисту рослин для отримання високих урожаїв. Переважно вирощуються олійні та зернові культури. Серед найбільших мінусів такої діяльності є нехтування сівозміннями, а вищезазначені культури швидко виснажують ґрунти. Фермерство та підприємство на селі не розвивається, оскільки землі вже зайняті під агробізнес. Селяни є власниками заробітної плати, а не доходів від реалізації продукції, оскільки працюють в агрохолдингах, а не займаються підприємницькою діяльністю.

Коли бізнес перестає бути привабливим, капітал переходить в іншу галузь, а виснажені землі залишаються

селянам. Тому саме розвиток соціо-еколоґо-економічних форм господарювання у вигляді фермерства, селянських господарств та сільськогосподарської кооперації сприятиме не тільки вирощуванню органічної та екологічно чистої продукції та збереженню національних ґрунтів, а й підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції та розвитку малого підприємництва в сільському господарстві.

На відміну від агробізнесу, господарювання передбачає бережливе ставлення до природи та навколишнього середовища, вирощування здорової та якісної продукції, яка буде давати прибутки господарю.

Об'єктом господарювання в системі аграрних відносин є господарство (підприємство), яке поєднує трудову діяльність людини, її творче ставлення до природи.

Суб'єктами господарювання в системі аграрних відносин виступають: господар, а також члени господарюючої родини і можуть бути наймані працівники.

Застосування зазначених теоретичних підходів та критичний аналіз сутності різних форм господарювання дали змогу запропонувати таке визначення "провідного елементу господарювання в системі аграрних відносин" за сучасних умов як: сукупність соціо-еколоґо-економічних взаємин між суб'єктами аграрного сектору економіки у виробництві, розподілі, обміні та споживанні сільськогосподарської продукції, де господар (власник) безпосередньо бере участь у виробничому процесі, виконує управлінську, організаційну та виконавчу функції, будучи зацікавленим у динамічному розвитку, що дає можливість забезпечувати споживачів органічною та екологічно чистою сільськогосподарською продукцією [4, с. 59-60].

На нашу думку, в Україні саме особисте селянське та фермерське господарство виступають раціональною формою господарювання, які забезпечують збалансоване поєднання економічної, соціальної та екологічної складових та сприяють сталому (від нім. Nachhaltigkeit – самовідновлювальний) розвитку галузі.

Одним із напрямів сталого розвитку в сільському господарстві, на нашу думку, є виробництво органічної сільськогосподарської продукції (табл. 1). Саме таке виробництво дозволяє в перспективі узгодити і гармонізувати економічні, екологічні та соціальні функції.

Таблиця 1. Органічне землеробство, як напрям сільського господарства в контексті сталого розвитку

№	Засади органічного землеробства
1	Не використовує синтетичних хімікатів: добрив, пестицидів, антибіотиків тощо.
2	Здійснює мінімальну обробку ґрунту.
3	Не застосовує генетично модифікованих організмів.
4	Охоплює такі сфери як: рослинництво, овочівництво, садівництво, тваринництво тощо.
5	Спрямоване на збереження довкілля, природного середовища й отримання продукції з використанням речовин й методів природного походження.

Джерело: Складено автором самостійно

Результати проведеного теоретичного та статистичного аналізу форм господарювання в США та країнах Європи [4, 6, 8], лідерів світової торгівлі сільськогосподарською продукцією, підтверджують, що ефективне соціо-еколоґо-економічне господарювання засноване саме на діяльності фермерських господарств – так званого "життєздатного розміру", які виробляють сільсько-

господарську продукцію на підприємницьких засадах, з одного боку, а з іншого – забезпечують реалізацію комплексу економічних, соціальних та екологічних функцій (табл. 2). **Такими формами господарювання виступають в США та країнах Європи фермерські господарства, в Україні, Росії та інших постсоціалістичних країнах – селянські та фермерські господарства.**

Таблиця 2. Соціо-еколоґо-економічні форми господарювання розвинених країн

Функції	Діяльність фермерських господарств (досвід США та Європи)
Економічна	Виробляють сільськогосподарську продукцію на підприємницьких засадах
Соціальна	Збереження генофонду у сільській місцевості
Екологічна	Підтримка агро-пасовищно-лісових ландшафтів та збереження флори і фауни, їх біорізноманіття.

Джерело: Складено автором самостійно

Але в агресивному ринковому середовищі селянам та фермерам через обмеженість у фінансових ресурсах важко конкурувати з великим агробізнесом (агрохолдингами), тому вони об'єднуються у сільськогосподарські кооперативи. Сільськогосподарська, зокрема обслуговуюча, кооперація є ефективною багатофункціональною структурою, яка забезпечує

конкурентоспроможність селян та фермерів, сприяє підвищенню ефективності їх діяльності шляхом обслуговування своїх членів у сфері переробки, постачання, збуту, маркетингу, консалтингу і навіть виробництва основних видів продукції сільського господарства, з однієї сторони, а з іншої – надає сільському населенню товари та послуги повсякденного вжитку (рис. 1).

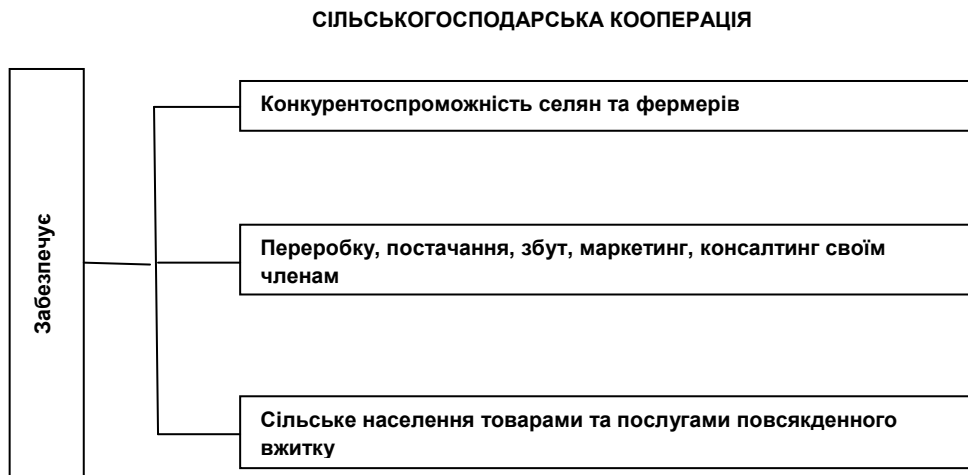

Рис.1. Переваги сільськогосподарської обслуговуючої кооперації

Джерело: Складено автором самостійно

Аналіз розвитку сільськогосподарської кооперації в Німеччині (рис. 2.) дозволяє стверджувати, що сільськогосподарський кооператив може бути **ефективною формою господарювання в аграрному секторі економіки в умовах глобалізації, оскільки, з одного боку, надаючи необхідні послуги господарствам-**

членам сприяє їх конкурентоспроможності та ефективному господарюванню, а з іншого – забезпечує зайнятість сільського населення, самозайнятність фермерів при збереженні їх господарської самостійності у співпраці з кооперативом [6, с. 58-60].

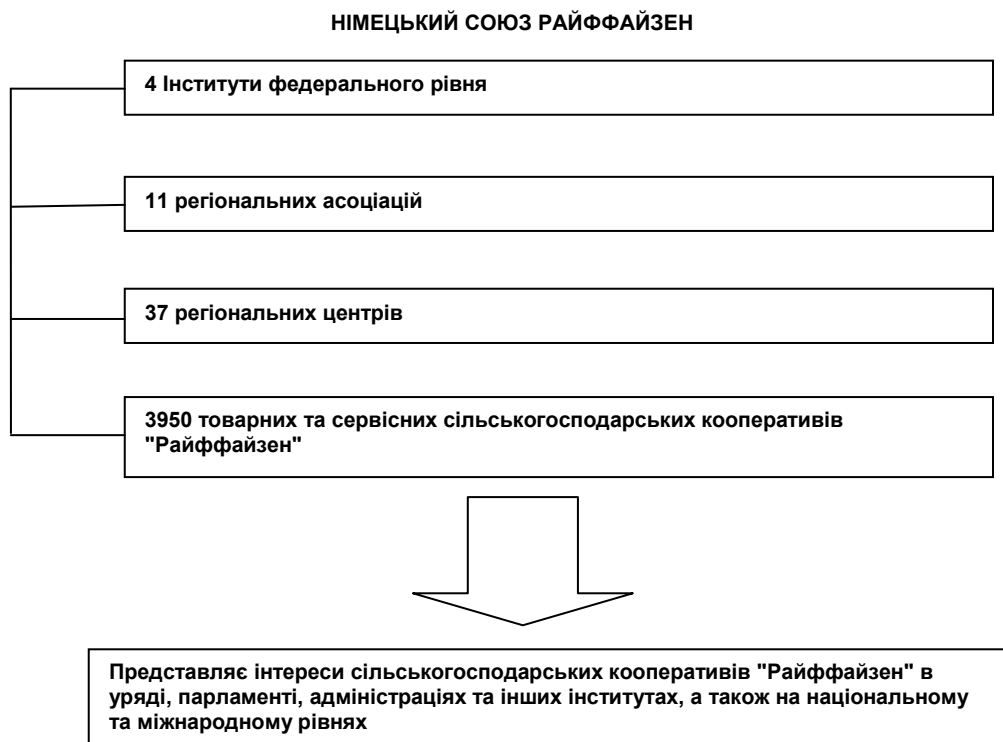

Рис.2. Структура Німецької сільськогосподарської кооперації

Джерело: Складено автором самостійно

На нашу думку, сільськогосподарський кооператив виступає соціо-еколого-економічною формою господа-

рювання в сучасних умовах, оскільки сприяє об'єднанню таких соціо-екологічних форм господарювання як

селянські та фермерські господарства, а також забезпечує їх економічну ефективність у сфері обслуговування та виробництва.

Отже, у сільському господарстві ефективне господарювання може бути визначене як діяльність, яка збалансовано поєднує економічну, соціальну та екологічну складові, оскільки надмірна експлуатація природних ресурсів задля власної вигоди призводить до їх вичерпування, що з часом знижує і економічні показники дія-

льності підприємців. Тому нами було розроблено економіко-математичну модель "Оцінка рівня ефективності форм господарювання в аграрному секторі" [4, с. 151 – 165], яка **забезпечує поєднання економічної, соціальної та екологічної складових і дає можливість визначити рівень ефективності форм господарювання з огляду сталого розвитку**, що суттєво збагачує науково-практичний підхід до вибору форми господарювання (рис. 3).

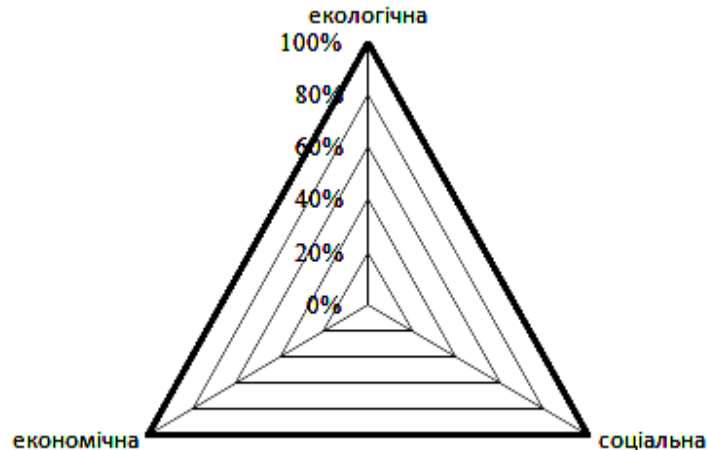

Рис. 3 Модель "Оцінка рівня ефективності форм господарювання в аграрному секторі" (Трикутник збалансованості економічної, соціальної та екологічної складових сільськогосподарської діяльності)

Джерело: Складено автором самостійно

Ця модель охоплює три елементи:

1) оцінку рівня ефективності форм господарювання за бальною шкалою;

2) визначення інтегральних показників;

3) збалансування показників економічної, соціальної та екологічної складових сільського господарства (рис. 4).

МОДЕЛЬ "ОЦІНКА РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ"

1 Елемент	Оцінка рівня ефективності форм господарювання за бальною шкалою
2 Елемент	Визначення інтегральних показників
3 Елемент	Збалансування показників економічної, соціальної та екологічної складових сталого розвитку

Рис.4. Основні елементи економіко-математичної моделі "Оцінка рівня ефективності форм господарювання в аграрному секторі"

Джерело: Складено автором самостійно

Таким чином, інституційне забезпечення передбачає перш за все створення в сільському господарстві умов для розвитку раціональних форм господарювання. На нашу думку, законодавство має перш за все жорстко контролювати концентрацію великих масивів сільськогосподарських угідь та не допускає таких форм господарювання у сільському господарстві, які не забезпечують збалансованого дотримання економічної, соціальної та екологічної складових. У цьому зв'язку аграрна політика країни має орієнтуватись на підтримку фермерського типу господарювання та сільськогосподарської кооперації, який виконує економічні, соціальні

та екологічні функції, що й забезпечує сталий розвиток сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Булгаков С. Розмисли. Творча спадщина в контексті XXI століття / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 903 с. – (Славетні постаті)
2. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Валерій Михайлович Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К., 2009. – 864 с.: табл., рис.
3. Молдаван Л.В. Соціально-економічна сутність сільськогосподарських підприємств. – В монографії "Іноваційні трансформації аграрного сектора економіки" / [О. В. Шубравська, Л. В. Молдаван, Б. Й. Пасхавер та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О. В. Шубравської НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – С. 235-250.

4. Піменова О. В. Інституційне забезпечення форм господарювання в системі аграрних відносин: дис. канд. економ. наук: 08.00.01 / Піменова Олена Володимирівна; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – 253 с.

5. Піменова О. В. Модель оцінки рівня ефективності форм господарювання в аграрному секторі / О. В. Піменова // Економіка та прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 77–88.

6. Піменова О. В. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як чинник конкурентного господарювання малих і середніх господарств в Україні / О. В. Піменова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка. – №148. – 2013. – С. 58–60.

7. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М., 1982. – 445 с.

8. Черняков Б. А. Американское фермерство: XXI век. / Б. А. Черняков. – М.: Художественная литература, 2002. – 399 с.

9. Чухно А. А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / А. А. Чухно // Економіка України. – 2008 р. – №6. – С. 4-13.

10. Лопатинський Ю. М. Трансформація аграрного сектора: інституційні засади / Ю. М. Лопатинський. – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.

11. Новый экономический словарь / под ред. А. Н. Азриллиана. – 3-е изд. – М.: Институт новой экономики, 2009. – 1088 с.

Надійшла до редколегії 24.04.14

Е. Піменова, канд. екон. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СОВРЕМЕННЫХ СОЦИО-ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФОРМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Раскрыты основные проблемы аграрного сектора экономики Украины в современных условиях. Определены основные направления развития сельского хозяйства Украины. Обоснована необходимость социо-эколого-экономического развития аграрного сектора.

Ключевые слова: аграрный сектор, институционализм, институционализация, формы хозяйствования, социо-эколого-экономическое развитие, фермерство, крестьянское хозяйство, кооператив.

O. Pimenova, PhD in Economics, Assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INSTITUTIONAL APPROACHES OF MODERN SOCIO-ECOLOGO-ECONOMIC FORMS OF ECONOMY IN AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY OF UKRAINE

Main problems of agrarian sector of economy of Ukraine are revealed. Main directions of development of agriculture of Ukraine are determined. The necessity of socio-ecologo-economic agrarian sector is proved. Tendencies of institutionalization of forms of economy in a system of agrarian relationship were investigated. The necessity of creation of effective system of institutions with an aim of functioning effective and rational forms of economy in agrarian sector of Ukraine, which could provide a balancing of economic, social and ecologic spheres, is confirmed. In the paper is proved the necessity of creation and function of social-ecologo-economic model of agriculture development, where a social-ecologo-economic development is characterized like economic development of rural territories, rural employment in agriculture, the efficiency of employment, ecologo-safe production focused on human needs and etc., on the one side and on the other side is a significant role of rural social capital. Based on the analysis of scientific literature, it's confirmed that development socio-ecologo-economical forms of economy are accompanied with modification of the institutional structure of regulation of agriculture. It's proved that the functioning of effective forms of economy promotes the competitiveness of the agricultural sector of the national economy.

Keywords: agricultural sector, institutionalism, institutionalization, forms of economy, social, ecological and economic development, farming, peasant economy, cooperative.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014, 10(163): 67-74

УДК 330.94:339.97:339.98

JEL F59

В. Серета, канд. екон. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА В МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті здійснено аналіз механізмів вирішення протиріч реалізації моделі сталого розвитку в умовах глобалізації. Розглянуто досвід узгодження інтересів бізнесу і суспільства на глобальному рівні, впровадження механізмів узгодження інтересів держави та громади на локальному (місцевому) рівні. Обґрунтовано необхідність синергічного підходу до розробки стратегії сталого розвитку.

Ключові слова: модель сталого розвитку, економічна, соціальна та екологічна складові сталого розвитку, соціальне партнерство, Глобальний договір ООН, ISO 26000:2010 "Керівництво із соціальної відповідальності", Принципи відповідальних інвестицій, проекти ПРООН в Україні.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної індустріальної цивілізації призвів до виникнення кризових явищ у багатьох сферах світової системи та людської діяльності: скороченням запасів ресурсів, глобальним зростанням населення, посиленням кризових явищ в економіці та більшості сфер світового розвитку і перетворення їх в глобальні. Безперервне наростання негативів наприкінці ХХ століття спричинило необхідність перегляду існуючих уявлень про економічний розвиток та пошуку принципово нових стратегій забезпечення соціально-економічного прогресу. Однією з таких стратегій стала стратегія сталого розвитку. Ідея моделі сталого розвитку була офіційно проголошена на Міжнародній конференції з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., і на сьогодні виступає однією із загальновідомих форм відповіді на виклики глобальних проблем – розглядається як стратегія виживання людства в умо-

вах скорочення запасів ресурсів в світі та посилення природних та соціальних катаклізмів. Це, мабуть, єдина модель економічного розвитку, яка була запропонована на міжнародному рівні.

За цей час розуміння необхідності реалізації моделі сталого розвитку та на її основі відповідної стратегії залучає все більше послідовників як серед науковців, так і серед урядовців більшості країн, громадянського суспільства та навіть бізнесу. Впровадження цієї моделі підтримується на рівні світових організацій (ООН, Світовий банк та ін.), але стикається з проблемами, пов'язаними із необхідністю достатньо суттєвих трансформацій традиційної моделі суспільного виробництва. Модель сталого розвитку змінює розуміння економічного розвитку та механізмів його досягнення, функції та мотивацію суб'єктів економічної системи. Тому досвід реалізації цієї моделі, в першу чергу, в розвинених краї-